

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. Quasi-legaat: schenking ter zake des doods	5
3. Quasi-legaat: verblijvingsbeding	7
4. Quasi-legaat: sommenverzekering	9
5. Quasi-legaat: omzetting van een natuurlijke verbintenis in een civiele	16
6. Is een finaal verrekenbeding een quasi-legaat?	19
7. Niet-opeisbaarheidsclausule	23
8. Vermindering van quasi-legaten	24
9. Inkorting van quasi-legaten	26
10. Gelijkstelling met legaten op andere terreinen	28

1. Inleiding

Het grensgebied tussen het erfrecht van Boek 4 BW en het verbintenissen- en contractenrecht van de Boeken 6 en 7 BW moet eveneens verkend en in kaart gebracht worden. Bij overeenkomst kan een erflater ter zake des doods afspraken maken waarvan nalatenschapsgoederen het onderwerp zijn. Bekend is de schenking ter zake des doods die eerst na overlijden van de schenker wordt uitgevoerd (art. 7:177 lid 1 BW). Een ander voorbeeld is het verblijvingsbeding van samenwonende partners waarbij afgesproken wordt dat de gemeenschappelijke woning en inboedel na overlijden bij de langstlevende partner verblijven.

Het zorgvuldig opgebouwde bouwwerk van Boek 4 BW met uitgewerkte regelingen voor (i) de rangorde tussen de verschillende schuldeisers van de nalatenschap (art. 4:7 BW)¹ en (ii) de omvang van de legitieme portie (art. 4:63 e.v. BW)² zou ernstig verstoord kunnen worden als het mogelijk is om onbelemmerd bij een overeenkomst ter zake des doods het erfrecht na te bootsen. Schuldeisers uit hoofde van deze overeenkomsten ter zake des doods, die opeens na het opvallen van de nalatenschap als een 'duiveltje uit een doosje' tevoorschijn komen, zouden dan in de rij van schuldeisers in de nalatenschap van erflater kunnen voor kruipen. Tijdens zijn leven heeft de erflater geen financiële pijn van dit cadeau ondervonden. Hij zadelt feitelijk door het sluiten van een dergelijke overeenkomst ter zake des doods de erfgenamen op met de gevolgen van zijn goedgeefsheid. Het voor kruipen van deze bijzondere categorie schuldeisers zou afbreuk doen aan de positie van andere schuldeisers van de nalatenschap, waaronder de somgerechtigden³ en de legitimarissen.

¹ Zie hoofdstuk 17 ('Het spel met de letters: de schulden van de nalatenschap').

² Zie hoofdstuk 12 ('Het wettelijke minimum in het erfrecht: de legitieme portie').

³ Zie hoofdstuk 4 ('Over dwingend nooderfrecht: de andere wettelijke rechten').

Om die reden wordt een halt toegeroepen aan bepaalde vermogensverschuivingen die ontstaan als gevolg van het overlijden.

Begripsaanduiding

In art. 4:42 lid 1 BW wordt een definitie gegeven van het begrip 'uiterste wilsbeschikking'. Kenmerkend voor de uiterste wilsbeschikking (bijvoorbeeld een erfstelling, legaat of testamentaire last) zijn: (i) de eenzijdigheid van het testeren als rechtshandeling en (ii) de werking van de uiterste wilsbeschikking bij overlijden.⁴ Een overeenkomst die werking heeft bij overlijden - bijvoorbeeld: ik schenk je mijn auto en die kun je komen ophalen bij mijn overlijden - kan niet als een uiterste wilsbeschikking worden aangemerkt. Aan het vereiste van eenzijdigheid wordt immers bij een dergelijke overeenkomst - een meezijdige rechtshandeling, waarbij twee of meer partijen betrokken zijn - niet voldaan. De begiftigde heeft een contractueel vorderingsrecht, dat jegens de nalatenschap van de erflater kan worden uitgeoefend. Duidelijk is dat deze zogeheten schenking ter zake des doods een sterke gelijkenis vertoont met een legaat (art. 4:117 BW).⁵ Ook een legataris heeft een vorderingsrecht jegens de boedel, maar dan één uit hoofde van een uiterste wilsbeschikking.

Opgemerkt dient verder te worden dat een overeenkomst waarbij over een nog niet opengevallen nalatenschap beschikt wordt volkomen rechtsgeldig is, indien deze overeenkomst althans *niet* ziet op de nalatenschap in het geheel of een evenredig deel daarvan (art. 4:4 lid 2 BW). Rechtsgeldig is de overeenkomst waarbij bepaalde nalatenschapsgoederen worden verkocht of geschonken, af te leveren na het overlijden van de verkoper of schenker. Dat het goed waarover de overeenkomst ter zake des doods wordt gesloten mogelijk een belangrijk deel van de waarde van de nalatenschap uitmaakt, doet niet ter zake. Het voorgaande betekent dat het niet mogelijk is om iemand bij overeenkomst - buiten het erfrecht van Boek 4 BW om - in de positie van erfgenaam te brengen.⁶ De werking van art. 4:4 lid 2 BW beperkt zich ook daartoe.⁷ Een verklaring voor

⁴ Een ander kenmerk is het gesloten stelsel van uiterste wilsbeschikkingen. Dat kenmerk volgt uit de zinsnede in art. 4:42 lid 1 BW, dat de uiterste wilsbeschikking "*in dit Boek is geregeld of in de wet als zodanig wordt aangemerkt*".

⁵ Zie hoofdstuk 7 ('Iemand bevoordelen of belasten met een legaat').

⁶ Let wel: art. 4:4 lid 2 BW bevat een strekkingsbegrip: "*Overeenkomsten strekkende tot beschikking over nog niet opengevallen nalatenschappen in hun geheel of over een evenredig deel daarvan, zijn nietig.*" Pogingen om met gekunstelde formuleringen het verbod van art. 4:4 lid 2 BW te omzeilen, zullen falen. Wat te denken bijvoorbeeld van de overeenkomst ter zake des doods waarbij 10% van het saldo van de nalatenschap wordt geschonken of alle roerende en onroerende zaken?

⁷ MvT, Parl. Gesch. InvW. Boek 4 BW, p. 1177-1178: "*Het belangrijkste geschilpunt in de doctrine betreft de vraag in hoeverre een erflater bij overeenkomst over zijn goederen kan beschikken, in dier voege dat de contractuele rechten van de wederpartij pas na het overlijden van de erflater kunnen worden uitgeoefend.*

Het nieuwe tweede lid van artikel 4.1.3b, dat in de plaats komt van artikel 6.5.2.13, nu heeft een zeer beperkte inhoud: de sanctie van nietigheid betreft slechts overeenkomsten strekkende tot beschikking over nog niet opengevallen nalatenschappen in hun geheel of over een evenredig deel daarvan (...).

Dit betekent in de eerste plaats dat overeenkomsten over bepaalde goederen met werking na dode in beginsel geldig zullen zijn. Dit is in het bijzonder van belang voor de z.g. verblijvens-, toescheidings-, overnemings- en optiebedingen."

het verbod van art. 4:4 lid 2 BW luidt dat het gevaar voor benadeling van erfgenamen bij een dergelijke rechtshandeling groot is.⁸

Met een overeenkomst ter zake des doods kan - en dat is een belangrijk pluspunt - contractuele binding tot stand worden gebracht, hetgeen bij een immer herroepelijke uiterste wilsbeschikking (vgl. art. 4:42 lid 2 BW) niet mogelijk is. Waar een contract partijen bindt en nakoming daarvan kan worden gevorderd, geldt dat een bevoordeling van een erfgenaam of legataris bij uiterste wilsbeschikking te allen tijde door de erflater kan worden herroepen. Onherroepelijk erfrecht kennen wij niet in ons Burgerlijk Wetboek.⁹ Overeenkomsten ter zake des doods, waarbij het erfrecht van Boek 4 BW zagezegd 'verlaten' wordt, worden dan ook vaak als alternatief voor een legaat ingezet. Aangezien overeenkomsten ter zake des doods gelijkenis vertonen met een legaat worden ze ook wel quasi-legaten (of fictieve legaten) genoemd.

Nu overeenkomsten met betrekking tot goederen van een nog niet opengevallen nalatenschap rechtsgeldig zijn (*tenzij* die overeenkomsten zien op de nalatenschap in het geheel dan wel een evenredig deel daarvan (art. 4:4 lid 2 BW)), is het van belang de plaats van deze quasi-legaten te bepalen in het erfrechtelijke systeem van Boek 4 BW.

Plaatsbepaling van quasi-legaten in Boek 4 BW

In paragraaf 2 (Giften en andere handelingen die worden aangemerkt als legaten) van afdeling 2 (Legaten) van titel 4 (Uiterste willen) van Boek 4 BW wordt een regeling gegeven van de quasi-legaten. De regeling bestaat uit slechts vier bepalingen (art. 4:126 t/m art. 4:129 BW). De bijzondere reden voor het treffen van een wettelijke regeling voor quasi-legaten is dat zonder een dergelijke regeling schulden uit hoofde van dergelijke overeenkomsten ter zake des doods aangemerkt zullen worden als schulden van de erflater die niet met zijn dood teniet gaan (art. 4:7 lid 1 onder a BW). Schuldeisers van de erflater zouden dan bij zijn overlijden opeens geconfronteerd kunnen worden met concurrente schuldeisers uit hoofde van overeenkomsten ter zake des doods (zoals een begiftigde, een verkrijger van een goed krachtens een verblijvingsbeding of een begunstigde van een sommenverzekering). De wettelijke regeling van de quasi-legaten dient de bestaande schuldeisers van de erflater te beschermen tegen deze 'laatkomers'. Dat geschiedt door schuldeisers uit hoofde van overeenkomsten ter zake des doods - evenals legaten - in de rangorde van de schuldeisers van de nalatenschap *achteraan* te plaatsen (vgl. art. 4:120 BW). Legatarissen zijn schuldeisers als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder h BW. Schuldeisers uit hoofde van overeenkomsten ter zake des doods (ofwel quasi-legaten) zijn schuldeisers als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder i BW (en zijn geen schuldeisers van de erflater als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder a BW).

De precieze plaats van de quasi-legaten in het erfrechtelijke systeem van Boek 4 BW wordt aldus bepaald door drie bepalingen: (i) art. 4:7 BW (schulden van de nalatenschap), (ii) art. 4:126 BW (quasi-legaten) en (iii) art. 4:120 BW (legaten).

⁸ MvT, Parl. Gesch. InvW. Boek 4 BW, p. 1178.

⁹ Om zelfs elke schijn van binding te voorkomen, bepaalt art. 4:93 BW dat een uiterste wil die bij dezelfde akte door twee of meer personen is gemaakt (een gemeenschappelijke uiterste wil), nietig is.

Voorbeeld

Het voorgaande kan met een cijfermatig voorbeeld verduidelijkt worden. Stel dat M overlijdt. Zijn nalatenschap bedraagt € 300.000. Er zijn schulden van M ter grootte van € 200.000 (art. 4:7 lid 1 onder a BW). M heeft tevens een legaat vermaakt aan X ter grootte van € 200.000. Op grond van art. 4:120 lid 1 BW komt legataris X eerst aan bod als alle andere schuldeisers van M zijn voldaan. Legataris X ontvangt dus € 100.000 uit de nalatenschap (en kan de zuiver aanvaard hebbende erfgenamen in de nalatenschap van M eventueel tot betaling van het tekort nog aanspreken (art. 4:120 lid 5 BW)).

M zou mogelijk hierop willen anticiperen door geen legaat te vermaken, maar aan X een bedrag van € 200.000 te schenken en te bepalen dat deze schuld uit hoofde van de schenking eerst opeisbaar is bij zijn overlijden. X is hierdoor een schuldeiser in de nalatenschap van M geworden en zijn vordering zou – zonder nadere wettelijke voorziening – met de vorderingen van andere schuldeisers van M concurreren. Het aandeel van X in de nalatenschap zou dan € 150.000 bedragen. Art. 4:126 lid 1 BW voorkomt het op deze wijze voorkruipen van X doordat de schenking ter zake des doods als een quasi-legaat (als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder i BW) wordt aangemerkt. X zal de andere schuldeisers van de nalatenschap bij hun verhaal op de nalatenschapsgoederen van M voor moeten laten gaan (zie verder hierna).

Wat houdt de wettelijke regeling van de quasi-legaten in de kern in?

In art. 4:126 BW wordt een opsomming gegeven van de quasi-legaten. In totaal worden vier quasi-legaten onderscheiden. Het gaat om:

- a. de schenking ter zake des doods (§ 2);
- b. het verblijvingsbeding (§ 3);
- c. de sommenverzekering (§ 4); en
- d. de omzetting van een natuurlijke verbintenis in een civiele verbintenis (§ 5).

Let wel: niet alle overeenkomsten ter zake des doods zijn quasi-legaten in de zin van art. 4:126 BW. We kennen meer quasi- of contractueel erfrecht dan deze vier quasi-legaten. Te denken valt bijvoorbeeld aan een koopoptie van een bepaald goed die bij overlijden van de rechthebbende kan worden uitgeoefend of een in huwelijkse voorwaarden voorkomend contractueel vruchtgebruik dat bij overlijden ten gunste van de langstlevende echtgenoot ontstaat. Alleen voor de genoemde vier quasi-legaten geldt de speciale regeling in art. 4:126 e.v. BW.

Aan de kwalificatie van een overeenkomst ter zake des doods als quasi-legaat als bedoeld in art. 4:126 BW zijn bepaalde gevolgen verbonden. Te noemen zijn de volgende:

- Postconcurrente schuldeiser

De gelijkstelling van quasi-legaten met legaten houdt in dat de schulden uit hoofde van de quasi-legaten pas worden voldaan als alle andere schulden van de nalatenschap zijn voldaan (art. 4:120 lid 1 BW). Ook schuldeisers uit hoofde van overeenkomsten ter zake des doods zijn *postconcurrente schuldeisers* (art. 4:7 lid 1 onder i BW).

- Vermindering

Hetgeen in art. 4:120 BW is bepaald omtrent *vermindering* van legaten geldt ook voor de quasi-legaten (zie verder § 8). Indien de nalatenschap niet toereikend is om de schulden uit hoofde van legaten en quasi-legaten te voldoen, worden zij verminderd. De quasi-legaten worden verminderd in de in art. 4:126 lid 1 tweede zin BW vermelde volgorde: eerst worden de legaten verminderd en daarna de quasi-legaten.

- Inkorting

Quasi-legaten worden voor wat betreft de regels betreffende *inkorting* (een onderdeel van de wettelijke regeling van de legitieme portie, waarbij het legitimaire tekort in een bepaalde volgorde ten laste gebracht wordt van de gerechtigden tot de nalatenschap) behandeld als legaten (zie verder § 9). De quasi-legaten verkleinen de legitimaire massa niet (art. 4:65 BW). Degenen die bevoorreed worden met een quasi-legaat kunnen te maken krijgen met een inkortende legitimaris (art. 4:87 BW).

Ook in dit geval vindt de inkorting plaats in de in art. 4:126 lid 1 tweede zin BW vermelde volgorde. Die volgorde is eerst de legaten en "*als laatste*" de quasi-legaten. Voor wat betreft de legitieme portie en de inkorting moet nog worden opgemerkt dat de gift al voor inkorting in aanmerking zou komen (art. 4:89 BW), ook zonder de quasi-legatenregeling van art. 4:126 lid 1 BW. De wettelijke regeling van de quasi-legaten brengt slechts met zich dat de gift, nu deze als quasi-legaat wordt aangemerkt, eerder voor inkorting in aanmerking komt. Wel is het zo - als gezegd - dat de schenking ter zake des doods als laatste voor inkorting in aanmerking komt blijkens art. 4:126 lid 1 BW.

- Niet-opeisbaarheid

Aan een vordering uit hoofde van een quasi-legaat (als bedoeld in art. 4:126 BW) kan in een uiterste wilsbeschikking een *niet-opeisbaarheidsclausule* (als bedoeld in art. 4:82 BW) verbonden worden (art. 4:129 BW) (§ 7). Met een dergelijke clausule ten behoeve van de langstlevende echtgenoot of andere levensgezel kunnen de financiële aanspraken van legitimarissen vooralsnog onschadelijk gemaakt worden. Vorderingen van de legitimarissen op de langstlevende echtgenoot of andere levensgezel met wie een quasi-legaat is overeengekomen, zullen met een dergelijke clausule eerst opeisbaar worden bij diens overlijden.

- Gelijikstelling op andere terreinen

Op bepaalde terreinen in Boek 4 BW worden de quasi-legaten gelijkgesteld aan legaten (§ 10).

2. Quasi-legaat: schenking ter zake des doods

Bij de quasi-legaten handelt het volgens art. 4:126 lid 1 BW in de eerste plaats om:

“een schenking of andere gift, voor zover deze de strekking heeft dat zij pas na het overlijden van de schenker of geveer wordt uitgevoerd, en zij niet reeds tijdens het leven van de schenker of geveer is uitgevoerd”.

Schenking en gift

Schenking is de overeenkomst om niet die ertoe strekt dat de ene partij, de schenker, ten koste van zijn eigen vermogen, de andere partij, de begiftigde, verrijkt (art. 7:175 lid 1 BW).¹⁰ Een schenking is in beginsel vormvrij. Dat is alleen anders als een schenking de strekking heeft dat zij pas na het overlijden van de schenker zal worden uitgevoerd. In dat geval vervalt de schenking met het overlijden van de schenker, *tenzij* de schenking door de schenker persoonlijk is aangegaan én van de schenking een notariële akte is opgemaakt (art. 7:177 lid 1 BW).¹¹ Art. 4:126 lid 1 BW heeft het oog op deze schenking: een schenking ter zake des doods. Wat meteen opvalt, is dat de voor een schenking ter zake des doods geldende vormeis dezelfde is als die voor een uiterste wilsbeschikking geldt (art. 4:42 lid 1 j° art. 4:94 BW).¹²

Een *gift* is iedere handeling die ertoe strekt dat degene die de handeling verricht, een ander ten koste van zijn eigen vermogen verrijkt (art. 7:186 lid 2 BW), bijvoorbeeld de verkoop van een goed tegen een aanmerkelijk lagere prijs dan de marktwaarde. Ook een gift kan ter zake des doods zijn.

Schenking en gift ter zake des doods

Onder een schenking ter zake des doods valt onder meer de schenkingsovereenkomst met een opschortende tijdsbepaling (schenking bij overlijden) of een opschortende voorwaarde (schenking als de begiftigde de schenker overleeft).¹³ In dit geval is sprake van een voordeel dat bestemd is om pas na overlijden van de schenker ten volle te worden genoten (vgl. ook art. 4:66 lid 2 BW (in verband met de waardering van deze giften) en art. 4:67 onder c BW (in verband met de berekening van de omvang van de legitimaire massa)).

Het schenkingsbegrip van art. 4:126 lid 1 BW is evenwel ruimer. Het omvat (mede) schenkingen en andere giften, voor zover deze *de strekking* hebben dat zij pas na het overlijden van de schenker of de geveer worden uitgevoerd en zij niet reeds tijdens leven zijn uitgevoerd. Het strekkingsbegrip geeft aan de schenking en de gift ter zake des doods van art. 4:126 lid 1 BW een ruimere werking. De vaststelling of in een concreet geval sprake is van een schenking met deze strekking dient te geschieden door uitleg van de schenkingsovereenkomst. Deze beoordeling dient plaats te vinden ten tijde van het doen van de schenking. Voor de uitleg van schenkingsovereenkomsten gelden dezelfde maatstaven als voor andere overeenkomsten. De wetsgeschiedenis¹⁴ wijst erop dat uitleg

¹⁰ Zie hoofdstuk 19 ('Schenking en erfrecht', § 2).

¹¹ Een uitzondering geldt voor de schenking ter zake des doods van *“kieren, lijfstoebehoren, bepaalde sieraden, bepaalde tot de inboedel behorende zaken en bepaalde boeken”* (art. 7:177 lid 1 BW). In dat geval kan worden volstaan met een door de schenker geheel met de hand geschreven, gedagtekende en ondertekende onderhandse akte (vgl. het codicil van art. 4:97 BW).

¹² Let wel: deze vormeis – bij notariële akte en persoonlijk – gelden niet als de schenking ter zake des doods reeds bij leven wordt uitgevoerd. Dan is de samenhang van deze bijzondere overeenkomst met het erfrecht verdwenen.

¹³ Zie voor de schenking ter zake des doods ook hoofdstuk 19 ('Schenking en erfrecht', § 5 en § 15.3).

¹⁴ *Kamerstukken II*, 2000-2001, 17 213, nr. 6, p. 3-4.

van een overeenkomst plaatsvindt aan de hand van de Haviltex-maatstaf (HR 13 maart 1981, [ECLI:NL:HR:1981:AG4158](#), NJ 1981/635). Volgens deze maatstaf volstaat een zuiver taalkundige uitleg van een overeenkomst niet. Het komt tevens aan op de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan de bepalingen van de overeenkomst mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. In het geval van een schenking met de strekking dat zij na het overlijden van de schenker zal worden uitgevoerd, zal deze strekking in veel gevallen kunnen worden vastgesteld aan de hand van hetgeen in de overeenkomst is bepaald ten aanzien van de uitvoering van de schenking. Is deze uitvoering voorzien op een tijdstip na het overlijden van de schenker, dan is de bedoelde strekking daarmee gegeven. Is een concreet tijdstip voor de uitvoering van de schenking aangewezen, waarvan niet bij voorbaat kan worden aangenomen dat de schenker op dat tijdstip zal zijn overleden, dan zal daaruit kunnen worden afgeleid dat de schenking niet de strekking heeft als hier bedoeld. Het feit dat een schenking op het tijdstip van overlijden van de schenker nog niet is uitgevoerd, levert in elk geval onvoldoende grond op om aan te nemen dat het gaat om een schenking met de strekking dat zij pas na het overlijden van de schenker wordt uitgevoerd.

Art. 1 lid 1 onder e van de Wet op het centraal testamentenregister bepaalt dat in het testamentenregister gegevens moeten worden opgenomen van notariële akten van schenkingsovereenkomsten of andere giften met de strekking dat zij pas na het overlijden van de schenker of de gever zullen worden uitgevoerd.

3. Quasi-legaat: verblijvingsbeding

Als quasi-legaat wordt in art. 4:126 lid 2 onder a BW aangemerkt:

“een beding dat een goed van een der partijen onder opschortende voorwaarde of onder opschortende tijdsbepaling zonder redelijke tegenprestatie op een ander overgaat of kan overgaan, voor zover het beding wordt toegepast in geval van overlijden van degene aan wie het goed toebehoort”.

Het gaat hier om een zogeheten verblijvings- of overnemingsbeding in samenlevingsovereenkomsten, huwelijkse voorwaarden en overeenkomsten van personenvennootschappen (maatschap, vennootschap onder firma of commanditaire vennootschap). Een quasi-legaat als hier bedoeld is aan de orde bij een beding (ofwel bij een overeenkomst):

- waarbij een goed overgaat of kan overgaan;
- onder een opschortende voorwaarde of tijdsbepaling;
- dat toepassing vindt bij overlijden van de rechthebbende van het goed; en
- zonder redelijke tegenprestatie.

Art. 4:126 lid 2 onder a BW merkt een beding dat aan al deze eisen voldoet aan als een quasi-legaat. Dat een beding wederkerig is gemaakt, geldt niet als tegenprestatie. Dat een beding gemaakt is ter voldoening aan een natuurlijke verbintenis, is blijkens de

wetsgeschiedenis¹⁵ niet relevant (behoudens dan voor de volgorde van vermindering (§ 8) en inkorting (§ 9)). Hetzelfde geldt voor het geval het beding geldt als een wederkerig kanscontract met ongeveer gelijke sterfttekansen.¹⁶ Ook dat gegeven levert niet een redelijke tegenprestatie op. In dat geval is overigens geen sprake van een gift, in welk geval art. 4:126 lid 1 BW van toepassing zou zijn.

Uitgangspunt is dat de redelijkheid van de tegenprestatie in beginsel moet worden vastgesteld naar het tijdstip van de overgang van het goed.¹⁷ In zakelijke sferen zal de tegenprestatie veelal een zakelijke en dus een redelijke zijn. In familiesferen kan dat volgens de wetsgeschiedenis anders liggen. Zo kan hierbij gedacht worden aan een familiebedrijf waarvoor slechts met moeite een verwant gevonden kan worden die tot voortzetting van het bedrijf bereid is. De lage prijs die uiteindelijk voor deze verwant de tegenprestatie vormt voor de verkrijging van de bedrijfsgoederen wordt gerechtvaardigd door de omstandigheid dat het alleen zo voor deze verwant rendabel is om zijn arbeidsinspanning aan te wenden voor het bedrijf. Een vergelijkbaar geval kan zich voordoen bij een advocatenmaatschap, waar de jongste maat bij toetreding tot de maatschap voor een aantal jaren genoeg neemt met een lager winstaandeel mede met het oog op het vooruitzicht dat hij bij uittreding van een oudere maat diens aandeel tegen een op zichzelf beperkte tegenprestatie kan verwerven. Weer een ander voorbeeld is het optiecontract waarbij degene die het goed zal of kan verwerven het risico draagt van fluctuaties in de waarde van het goed. In al deze gevallen zal het notariaat ervoor moeten zorgen dat in de akten tot uitdrukking wordt gebracht dat en op welke gronden de tegenprestatie bij bedingen als hier aan de orde redelijk moet worden geacht.¹⁸

Kortom, uitgangspunt voor het begrip 'redelijke tegenprestatie' is de waarde van het goed in het economisch verkeer. Dat beantwoordt ook aan het doel van de regeling van de quasi-legaten, te weten de bescherming van de nalatenschapsschuldeisers en het op peil houden van de legitieme portie. Niettemin zal in bijzondere gevallen bij de concrete invulling van de redelijke tegenprestatie blijkens de wetsgeschiedenis rekening kunnen worden gehouden met de omstandigheden van het geval. Het is de vraag of dat juist is nu art. 4:126 BW niet geschreven is om bedrijfsopvolging te faciliteren, maar met het oog op schuldeisersbescherming. Externe schuldeisers van de nalatenschap behoren daarvan niet de dupe te worden.

Wat geldt als niet aanstonds duidelijk is dat de hoogte van de tegenprestatie gebillijkt wordt door de omstandigheden van het geval? Art. 4:126 lid 2 onder a BW brengt in dit geval mee dat de stelplicht en de bijbehorende bewijslast bij gemotiveerde betwisting als het ware verschuift van de belanghebbenden bij de nalatenschap - zoals de erfgenamen - naar degene die het goed verwerft ingevolge bijvoorbeeld een verblijvingsbeding.¹⁹ Wanneer de erfgenamen ten behoeve van de schuldeisers van de nalatenschap een verblijvingsbeding als quasi-legaat willen verminderen, dienen zij te stellen en bij gemotiveerde betwisting zo nodig te bewijzen dat de tegenprestatie voor de overgang van

¹⁵ *Kamerstukken II*, 1998-1999, 17 213, nr. 4, p. 15.

¹⁶ Een wederkerig verblijvingsbeding zonder tegenprestatie wordt gekwalificeerd als een kansovereenkomst zonder bevoordelingsbedoeling indien sprake is van ongeveer gelijke sterfttekansen van de contractspartijen (HR 1 oktober 1993, *NJ* 1994/257 (*Pellicaan*)). Aldus geredeneerd is er geen sprake van een gift.

¹⁷ *Kamerstukken II*, 2000-2001, 17 213, nr. 6, p. 21.

¹⁸ *Kamerstukken II*, 2000-2001, 17 213, nr. 6, p. 21.

¹⁹ *Kamerstukken II*, 1998-1999, 17 213, nr. 4, p. 15.

het goed minder belooft dan de economische waarde op het moment van overgang. Het is niet nodig dat zij aantonen dat sprake was van een gift of van de nakoming van een natuurlijke verbintenis. Degene die het goed ingevolge het verblijvingsbeding verkrijgt, zal daartegenover kunnen stellen, en bij tegenspraak hebben te bewijzen, dat de tegenprestatie in het licht van nader aan te voeren omstandigheden wel degelijk als redelijk kan worden beschouwd. Kan de tegenprestatie bijvoorbeeld worden verklaard door een door de verkrijger gelopen risico van waardedaling van het goed in de periode tussen het aangaan van het beding en het tot uitvoering komen, en blijkt er dus sprake van een normale zakelijke transactie (een koop op termijn), dan blijft art. 4:126 lid 2 onder a BW buiten toepassing. Op degene die het goed ingevolge een overnemings- of verblijvingsbeding verkrijgt, rust het bewijsrisico dat niet komt vast te staan dat de tegenprestatie wordt gerechtvaardigd door nadere omstandigheden.

4. Quasi-legaat: sommenverzekering

Als quasi-legaat wordt in art. 4:126 lid 2 onder b BW aangemerkt:

“een begunstiging bij een sommenverzekering, voor zover de uitkering die door het overlijden van de verzekeringnemer verschuldigd wordt, als een gift geldt”.

In dit geval geldt als quasi-legaat de aanwijzing, en wel ten titel van gift, van een begunstigde bij een sommenverzekering met de erflater als verzekeringnemer én verzekerd lijf. De belangrijkste sommenverzekering is de levensverzekering. Een uitkering uit een sommenverzekering wordt door de begunstigde rechtstreeks van de levensverzekeringsmaatschappij ontvangen en dus buiten de nalatenschap om genoten (leer van het zelfstandig recht).²⁰ Desondanks lijkt een dergelijke uitkering uit een sommenverzekering sterk op een legaat, indien de uitkering althans verschuldigd wordt als gevolg van het overlijden van de verzekeringnemer.

Intussen geldt dat de nalatenschap door de premiebetaling(en) van de verzekeringnemer verkleind is. Zou de uitkering uit de sommenverzekering buiten de boedel om door de begunstigde genoten kunnen worden, dan hebben de schuldeisers van de nalatenschap verder het nakijken. Dat is zuur als de nalatenschap negatief is. Dan zou de nalatenschap aan de ene kant door de erfgenaam kunnen worden verworpen, terwijl de uitkering aan de andere kant door de verwerpende erfgenaam als begunstigde van de sommenverzekering wordt opgestreken. Door de uitkering uit een sommenverzekering in art. 4:126 lid 2 onder b BW als een quasi-legaat aan te merken en het gegeven dat schulden uit hoofde van een dergelijk quasi-legaat pas kunnen worden voldaan als alle andere schuldeisers zijn betaald, kunnen de schuldeisers en legitiemarissen – al dan niet door tussenkomst van de executeur of de vereffenaar – buiten de boedel om verhaal nemen op deze uitkering uit een sommenverzekering. De begunstigde moet de ontvangen of de nog te verkrijgen uitkering op grond van art. 4:127 BW geheel of ten dele afstaan aan de erfgenamen of de langstlevende echtgenoot (bij de wettelijke verdeling van de nalatenschap), althans *“voor zover dit niet, alle omstandigheden in aanmerking genomen,*

²⁰ Zie verder hoofdstuk 20 ('Levensverzekering en erfrecht', § 6.4).

onredelijk is".²¹ De kwalificatie van de sommenverzekering als een quasi-legaat geldt blijkens art. 4:126 lid 2 onder b BW overigens uitsluitend indien de aanwijzing als begunstigde bij een sommenverzekering als een *gift* geldt.

Begunstiging als gift

Wanneer houdt een begunstiging bij een sommenverzekering een gift in? De aanwijzing van een begunstigde bij een sommenverzekering wordt, wanneer zij is aanvaard of kan worden aanvaard, aangemerkt als een gift, *tenzij* de aanwijzing van een begunstigde geschiedt ter nakoming van een verbintenis anders dan een uit schenking (art. 7:188 lid 1 BW). Dat betekent dat wanneer de begunstigde wordt aangewezen ter voldoening aan een natuurlijke verbintenis, bijvoorbeeld de verzorging van de langstlevende partner (vgl. art. 6:3 BW) of ter voldoening aan een andere verbintenis (bijvoorbeeld de betaling van een schuld of als onderdeel van afspraken in een echtscheidingsconvenant) geen sprake is van een quasi-legaat.

Uitgangspunt is dat de aanwijzing van een begunstigde bij een sommenverzekering als gift wordt aangemerkt. Het ligt op de weg van de begunstigde om te stellen dat sprake is van voldoening aan een natuurlijke verbintenis of een andere verbintenis (en dus niet van een gift). Bij de beantwoording van de vraag of een natuurlijke verbintenis moet worden aangenomen, moet mede acht worden geslagen op de omstandigheden van het geval, waaronder de wederzijdse welstand en behoefte van partijen.²² Naar objectieve maatstaven zal vastgesteld moeten worden of van een natuurlijke verbintenis sprake is geweest. Bepalend daarvoor is de situatie op het moment van het verrichten van de prestatie. Niet is van belang hoe partijen er later financieel blijken voor te staan.

Het bestaan van een gift werd aangenomen in het vonnis van de rechtbank Den Haag van 1 september 2023, [ECLI:NL:RBDHA:2023:17506](#). Het betrof een procedure waarin aan de kantonrechter werd verzocht om opheffing van de vereffening van de nalatenschap, omdat het bedrag van de preferente schulden hoger was dan de aanwezige activa (art. 4:209 lid 1 BW).

"Naar het oordeel van de kantonrechter heeft verzoeker niet aangetoond dat erflater de verzekering enkel heeft afgesloten om de erfgenamen na zijn overlijden meer financiële armslag te geven en verzorgd achter te laten (ter nakoming van een natuurlijke verbintenis) en dat geen sprake is van een gift. De erfgenamen waren niet de eerste begunstigden van de levensverzekeringen. Dat was erflater zelf, daarna zijn eventuele echtgenote en kinderen en daarna pas zijn erfgenamen. Erflater heeft ook pas in juni 2020 voor het eerst een testament opgesteld en daarbij de erfgenamen tot enige erfgenamen benoemd. Dat is pas vele jaren na het afsluiten van de levensverzekeringen. Bovendien heeft erflater bij leven de erfgenamen nooit financiële steun gegeven, terwijl hij daar volgens verzoeker wel voldoende financiële mogelijkheden voor zou hebben gehad. Gelet hierop zijn er onvoldoende aanwijzingen om te oordelen dat de levensverzekeringen niet alleen uit vrijgevigheid richting de erfgenamen zijn afgesloten. Dit betekent dat het ervoor wordt gehouden dat de levensverzekeringen een gift zijn.

²¹ Vgl. art. 4:69 lid 1 onder a BW voor een vergelijkbare gedachte. In dat geval wordt de morele onderhoudsplicht niet als een gift beschouwd voor de berekening van de legitimaire massa.

²² Zie daarvoor HR 1 oktober 2004, [ECLI:NL:HR:2004:AO9558](#).

Omdat de levensverzekeringen als een gift moeten worden aangemerkt, vallen deze onder art. 4:126 BW en moeten zij dus op dezelfde manier behandeld worden als een legaat. (...).

Het voorgaande betekent dat de erfgenamen als begunstigden van de levensverzekeringen op grond van de wet verplicht zijn om mee te werken aan de vermindering van de levensverzekeringen, tenzij dit, alle omstandigheden in aanmerking genomen, onredelijk is (art. 4:127 BW). Hoe moet dit criterium volgens de rechtbank worden verstaan (zie verder ook hierna)?

“Voor de vraag of is voldaan aan het onredelijkheidscriterium is doorslaggevend of de begunstiging een verzorgingskarakter heeft. Van een verzorgingskarakter is niet alleen sprake als erflater met de begunstiging uitdrukkelijk de verzorging van de begunstigden heeft beoogd, maar ook als deze begunstiging in de gegeven omstandigheden noodzakelijk blijkt voor de betaling van de kosten van studie en levensonderhoud van de begunstigden (vgl. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 24 juli 2008, [ECLI:NL:GHARL:2018:6788](#)). (...)

De kantonrechter kan op dit moment nog niet beoordelen of vermindering van de levensverzekeringen onredelijk is. Daarvoor heeft zij behoefte aan aanvullende informatie en bewijsstukken. Verzoeker zal daarom in de gelegenheid worden gesteld om uiterlijk op 1 oktober 2023 die informatie en bewijsstukken in te dienen. Het gaat in het bijzonder om de volgende informatie en bewijsstukken:

- bewijsstukken waaruit de daadwerkelijk aan de erfgenamen uitgekeerde bedragen uit de levensverzekeringen blijken;
- bewijsstukken waaruit blijkt of de Belastingdienst revisierente bij de erfgenamen in rekening heeft gebracht, en als dat het geval is voor welk bedrag;
- bewijsstukken waaruit blijkt dat de aan de erfgenamen verstrekte bijstandsuitkering als gevolg van de ontvangen uitkeringen uit de levensverzekeringen is stopgezet en niet (meer) met terugwerkende kracht kan worden hersteld;
- een toelichting op eventuele andere inkomsten van de erfgenamen na de uitkering uit de levensverzekeringen;
- informatie over eventuele andere nadelige financiële gevolgen voor de erfgenamen als gevolg van het ontvangen van de uitkeringen uit de levensverzekeringen (denk bijvoorbeeld aan toeslagen);
- een overzicht van de uitgaven die de erfgenamen hebben gedaan van de uitkeringen uit de levensverzekering.”

Vermindering van de sommenverzekering door de executeur of de vereffenaar

Uitkeringen uit een sommenverzekering kunnen een quasi-legaat zijn, die voor vermindering door de executeur dan wel de vereffenaar van de nalatenschap in aanmerking komen (art. 4:144 BW (executele), art. 4:215 en art. 4:126 BW (vereffening). Dat leert het volgende geval.

Erflater, die op 23 augustus 2004 is overleden, heeft bij testament van 5 juli 2004 zijn partner (waarmee hij een notariële samenlevingsovereenkomst had gesloten) tot zijn enig erfgenaam en executeur benoemd. Op zijn leven had erflater een sommenverzekering afgesloten met verzekerde bedragen van NLG 159.934 en NLG 25.952. Het polisblad

vermeldt als begunstigden bij overlijden van de verzekerde: de erfgenamen van de verzekerde. De partner heeft de nalatenschap beneficiair aanvaard. De verzekeraar heeft de uitkeringen op de polis aan haar gedaan. Vervolgens hebben schuldeisers zich gemeld met een onherroepelijk vonnis van de rechtbank Utrecht, waarin een vordering op de nalatenschap uit hoofde van een geldlening is toegewezen.

De rechtbank Utrecht heeft een derde (als opvolger van de executeur, die nadien vereffenaar was geworden) tot vereffenaar van de nalatenschap van erflater benoemd, aangezien de schulden van de nalatenschap de baten vermoedelijk zullen overtreffen. In het geval de uit hoofde van de sommenverzekering gedane uitkeringen tot de nalatenschap zouden behoren, dan konden de uitkeringen mede worden aangewend om de schulden van de nalatenschap aan de schuldeisers te voldoen. Deze uitkeringen behoren echter niet tot de nalatenschap (vanwege de leer van het zelfstandig recht, zodat de uitkering buiten de boedel om door de partner wordt genoten).

De schuldeisers zijn vervolgens een procedure begonnen tegen de nalatenschap. Uitgangspunt daarbij is volgens het hof in appel dat de uitkeringen aangemerkt dienen te worden als een quasi-legaat in de zin van art. 4:126 lid 2 onder b BW. Het gaat volgens het hof in dit geval om een begunstiging bij een sommenverzekering, voor zover de uitkering die door het overlijden van de verzekeringnemer verschuldigd wordt, als een gift geldt. Ook geldt als uitgangspunt volgens het hof dat schuldeisers geen rechtstreekse aanspraak op vermindering van de uitkering uit de sommenverzekering als bedoeld in art. 4:127 BW hebben. De schuldeisers kunnen derhalve niet zelf de verminderingverplichting invoeren.

Aan de Hoge Raad is met name de vraag voorgelegd of de partner in haar hoedanigheid van executeur en vervolgens vereffenaar van de nalatenschap verplicht was om (tijdig) de op haar rustende verplichting tot vermindering ter zake van de uitkeringen uit de sommenverzekering in te roepen, en of zij in de nakoming van die verplichting is tekortgeschoten. Het hof meende dat de vermindering van de begunstiging uit de sommenverzekering niet tot de taak van de partner als executeur behoort. In zijn arrest van 17 mei 2013, [ECLI:NL:HR:2013:BZ3643](#), oordeelt de Hoge Raad evenwel:

“De onderdelen (...) klagen terecht dat het hof aldus de taak van [de partner] als executeur te beperkt heeft opgevat. De executeur heeft op grond van art. 4:144 lid 1 BW onder meer tot taak de schulden van de nalatenschap te voldoen die tijdens zijn beheer uit de goederen van de nalatenschap behoren te worden voldaan. Tot die taak kan behoren dat de executeur legaten vermindert teneinde de andere schulden van de nalatenschap daaruit ten volle te kunnen voldoen (art. 4:120 BW). Dat geldt eveneens voor een door een sommenverzekeraar gedane uitkering als de onderhavige (art. 4:126 lid 1 in samenhang met lid 2, aanhef en onder b, BW). Door te oordelen dat vermindering van de onderhavige begunstiging niet behoorde tot de taak van [de partner] als executeur heeft het hof derhalve blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting. De hoedanigheid van [de partner] van executeur is gewijzigd in de hoedanigheid van vereffenaar toen zij de erfenis beneficiair aanvaardde (art. 4:195 en art. 4:149 lid 1, aanhef en onder d, BW). Ook de vereffenaar heeft tot taak de schulden van de nalatenschap te voldoen, en ook tot zijn taak behoort voor zover voor dat doel noodzakelijk dat hij legaten of uitkeringen als de onderhavige vermindert (art. 4:211 BW).”

De Hoge Raad verwijst de zaak naar het gerechtshof Den Haag om nader te onderzoeken of, en zo ja in hoeverre, de meer subsidiaire vordering van schuldeisers uit hoofde van onbehoorlijke vervulling van de taak van de partner als executeur en als vereffenaar voor

toewijzing in aanmerking komt. Het hof was ten onrechte ervan uitgegaan dat de schuldeisers de partner slechts hadden aangesproken op haar functioneren als executeur. Schuldeisers stelden echter dat zij zich in appel ook hebben beroepen op de aansprakelijkheid van de partner als vereffenaar onder verwijzing naar het bepaalde in art. 4:184 lid 2 onder d BW. Deze bepaling is een uitzondering op de regel dat de beneficiair aanvaard hebbende erfgenaam niet verplicht is de schuld van de nalatenschap aan schuldeisers ten laste van zijn eigen vermogen te voldoen. Die uitzondering ziet op het geval dat de vereffenaar in de vervulling van zijn verplichting als zodanig in ernstige mate tekortschiet en hem daarvan een verwijt kan worden gemaakt. Daarvan zou sprake kunnen zijn, nu de partner niet bereid was over te gaan tot vermindering van de begunstiging. De schuldeisers kunnen bij honorering van het verwijt voor het niet-voldane deel van hun vordering op de nalatenschap verhaal nemen op het gehele vermogen van de partner, en niet slechts op de door haar ontvangen uitkeringen uit de sommenverzekeringen.

Is de vergoeding van de verminderde waarde van de uitkering onredelijk?

Uit art. 4:127 BW volgt dat vergoeding van de waarde van het verminderde gedeelte van de uitkering uit een sommenverzekering aan de nalatenschap slechts aan de orde is, "voor zover dat niet alle omstandigheden in aanmerking genomen, onredelijk is". Hoe wordt deze uitzondering op de vergoedingsplicht van de uitkering uit een sommenverzekering in de rechtspraak toegepast? Ik geef hiervan enkele voorbeelden.

Erflater overlijdt plotseling, terwijl hij nog in een echtscheidingsprocedure verwickeld is. Hij heeft zijn twee kinderen uit een eerdere relatie tot enige erfgenamen benoemd. Bij het overlijden is één van hen nog minderjarig. De nalatenschap moet als gevolg van beneficiaire aanvaarding wettelijk vereffend worden. Een notaris is aangewezen als boedelnotaris (art. 4:197 lid 1 BW). Deze boedelnotaris heeft zich vervolgens tot vereffenaar laten benoemen (art. 4:203 lid 1 onder b en art. 4:209 lid 5 BW), en wel om zijn vereffeningkosten van ruim € 17.000 uit de nalatenschap te kunnen voldoen. De minderjarige is begunstigde van een levensverzekering op het leven van erflater, die voor het kind een nabestaandenlijfrente oplevert. Deze uitkering kan worden aangemerkt als een quasi-legaat (art. 4:126 lid 2 onder b BW).

De vereffenaar vordert vermindering en terugvordering van het quasi-legaat van de minderjarige (art. 4:127 BW). Het minderjarige kind verweert zich daartegen met de stelling dat dit onredelijk is wegens het verzorgingskarakter van de verzekering. Het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden geeft de minderjarige daarin gelijk bij arrest van 24 juli 2018, [ECLI:NL:GHARL:2018:6788](https://www.eclis.nl/GHARL:2018:6788):

"Het hof gaat ervan uit dat de uitkering die door het overlijden van erflater verschuldigd is geworden als een gift geldt en dat de begunstiging van [geïntimeerde] een quasilegaat is (4:126 lid 2 onder b BW). Dit heeft tot gevolg dat [geïntimeerde] verplicht is tot vergoeding van de waarde van het in mindering komende gedeelte aan de vereffenaar, maar alleen voor zover dit niet, alle omstandigheden in aanmerking genomen, onredelijk is (artikel 4:127 BW en 4:216 BW). Deze beperking is opgenomen met het oog op een goede afstemming tussen het erfrecht en het verzekeringsrecht. In de parlementaire geschiedenis (Kamerstukken II 2000/01, 17 213, nr. 7, pag. 5-6) is daarover opgemerkt:

“De toevoeging van de aan artikel 4.3.3.14 lid 1 (hof: thans artikel 4:90 lid 1 BW) ontleende woorden «voor zover dit niet, alle omstandigheden in aanmerking genomen, onredelijk is» strekt ertoe de regels van erfrecht en verzekeringsrecht beter op elkaar af te stemmen. Daarvoor is reden, nu begunstiging door sommenverzekering tijdens leven van de erflater niet door beslag of in faillissement of schuldsaneringsregeling uitgewonnen kunnen worden, wanneer zulks voor de verzekeringnemer of de begunstigde onredelijk benadelend zou zijn (zie de artikelen 479p lid 1 Rv, 21a lid 1 en 295a lid 1 Fw). Van onredelijke benadeling in de zin van de genoemde bepalingen is met name sprake wanneer de begunstiging een verzorgingskarakter hebben. Door de wijziging wordt voorkomen dat een begunstiging die tijdens leven van de verzekeringnemer niet kon worden uitgewonnen, na zijn overlijden wél kan worden uitgewonnen ten behoeve van schuldeisers en legitiemissen. Begunstigingen door sommenverzekering zullen zo minder snel aanleiding geven tot inkorting of vermindering dan andere vermogensverschuivingen bij dode, welke via de nalatenschap lopen. Tevens wordt door de koppeling van het onredelijkheidscriterium, ontleend aan artikel 4.3.3.14 lid 1, aan het criterium «onredelijke benadeling» uit het verzekeringsrecht, bereikt dat bij begunstiging uit sommenverzekering met een verzorgingskarakter niet telkens vastgelegd behoeft te gaan worden – hetgeen ook thans niet pleegt te gebeuren – dat de begunstiging strekt ter nakoming van een natuurlijke verbintenis en derhalve geen quasi-legaat oplevert in de zin van artikel 4.4.2.7b lid 2 onder b (hof: thans artikel 4:126 lid 2 onder b BW).”

Het hiervoor genoemde artikel 21a Fw, thans vernummerd naar artikel 22a Fw, bepaalt dat het recht op het doen afkopen van een levensverzekering en het recht om de begunstiging te wijzigen in faillissement buiten de boedel vallen voor zover de verzekeringnemer of de begunstigde door afkoop of door wijziging van de begunstiging onredelijk wordt benadeeld. Uit de parlementaire geschiedenis (Toelichting) van het huidige artikel 22a Fw (Kamerstukken II 1994-1995, 22 969, nr. 20, p. 6) volgt dat onredelijke benadeling bij de uitwinning in faillissement door de curator zal moeten worden aangenomen indien het een levensverzekering met verzorgingskarakter betreft. Hierbij staat primair het belang van de begunstigde voorop. Ook indien de aanwijzing van een derde als begunstigde als een gift is aan te merken kan van onredelijke benadeling sprake zijn indien verzorgingsaanspraken van de begunstigde worden uitgewonnen.

Hieruit volgt naar het oordeel van het hof dat voor de vraag of is voldaan aan het onredelijkheidscriterium van artikel 4:126 lid 2 onder b BW doorslaggevend is of de begunstiging een verzorgingskarakter heeft. Het belang van de begunstigde staat daarbij voorop en gaat voor op de belangen van schuldeisers en legitiemissen. Van een verzorgingskarakter is niet alleen sprake indien erflater met de begunstiging uitdrukkelijk de verzorging van de begunstigde heeft beoogd, maar ook indien de begunstiging in de gegeven omstandigheden noodzakelijk blijkt voor de betaling van de kosten van studie en levensonderhoud van de begunstigde.”

Het hof is van oordeel dat de begunstiging van de minderjarige een verzorgingskarakter heeft. Zelfs als niet zou vaststaan dat de erflater zelf ook de verzorging van de minderjarige na zijn overlijden heeft beoogd door deze als begunstigde aan te wijzen – wat gelet op de strekking van de begunstiging te voorzien in een nabestaandenlijfrente in dit geval wel aannemelijk is – dan heeft volgens het hof nog te gelden dat de minderjarige deze lijfrente naar het oordeel van het hof nodig heeft om daarmee te kunnen voorzien in de kosten van verzorging en opvoeding en van studie (waaronder ook de mogelijkheid om na afronding

van haar HBO-opleiding fysiotherapie zich verder te bekwamen in dierenfysiotherapie). Het hof vindt het daarom onredelijk de minderjarige te verplichten tot terugbetaling. Het belang van de minderjarige staat voorop en weegt in dit geval zo zwaar dat het belang van de vereffenaar als schuldeiser van de nalatenschap daarvoor moet wijken.

Zie ook rechtbank Den Haag 1 september 2023, [ECLI:NL:RBDHA:2023:17506](#) (in welk geval de begunstiging met een verzorgingskarakter "doorslaggevend" werd geoordeeld voor de vraag of voldaan is aan het onredelijkheids criterium (zie ook hiervoor)) en gerechtshof 's-Hertogenbosch 23 juli 2024, [ECLI:NL:GHSHE:2024:2396](#) (in welk geval de verzekeringsuitkering weliswaar was aangewend om in de opvoeding en verzorging van de kinderen te voorzien, maar waarbij de begunstigde vanaf een bepaald moment rekening moest houden met de verplichting een deel van de uitkering terug te betalen aan de vereffenaar).

Bij vonnis van de kantonrechter van de rechtbank Rotterdam van 26 oktober 2020, [ECLI:NL:RBROT:2020:9650](#), loopt het voor de begunstigde minderjarige zoon van erflater niet goed af. De nalatenschap van de ongehuwde erflater is negatief. Erflater heeft een overlijdensrisicoverzekering (ORV) afgesloten. Het minderjarige kind van erflater is de begunstigde van de ORV. Een notaris is door de rechtbank Rotterdam tot vereffenaar benoemd. De vereffenaar verzoekt de kantonrechter om een aanwijzing ex art. 4:210 BW. In zijn hoedanigheid van vereffenaar wenst de notaris een zodanig bedrag ten laste van de uitkering uit de ORV te ontvangen dat de schulden van de nalatenschap (hypotheekschuld en andere schulden) betaald kunnen worden. De verzekeraar wil wel meewerken, maar alleen als de moeder hiervoor toestemming geeft. Omdat de moeder geen toestemming geeft, heeft de notaris om een aanwijzing van de kantonrechter verzocht.

De kantonrechter oordeelt in de eerste plaats dat bij de aanwijzing als begunstigde sprake is van een gift (art. 7:188 BW):

"Naar het oordeel van de kantonrechter is onvoldoende door [de moeder] aangetoond dat erflater de verzekering enkel heeft afgesloten om [de minderjarige zoon] verzorgd achter te laten (ter nakoming van een natuurlijke verbintenis) en dat geen sprake is van een gift. De verzekering is namelijk eerst twee jaar na de geboorte van [de minderjarige zoon] afgesloten omdat erflater een huis had gekocht. [De minderjarige zoon] was daarnaast niet de eerste begunstigde van de verzekering, maar dat was erflater zelf en vervolgens zijn echtgenote en daarna pas [de minderjarige zoon]. Gelet hierop zijn er onvoldoende aanwijzingen om te oordelen dat de verzekering niet enkel uit vrijgevigheid richting [de minderjarige zoon] is afgesloten. (...) Dit betekent dat het ervoor wordt gehouden dat de overlijdensrisicoverzekering een gift is.

Nu de overlijdensrisicoverzekering is aan te merken als een gift valt deze onder artikel 4:126 lid 2 BW en is dus sprake van een quasi-legaat. Het gevolg hiervan is dat de overlijdensrisicoverzekering wat betreft de regels van vermindering en inkorting gelijk wordt gesteld met een legaat. De overlijdensrisicoverzekering van [de minderjarige zoon] komt daarom voor vermindering in aanmerking.

Nu sprake is van een quasi-legaat heeft [notaris] zich terecht op het standpunt gesteld dat hij als vereffenaar recht heeft op een bedrag ten laste van deze uitkering om de schulden van de nalatenschap te voldoen. Op grond van artikel 4:120 BW moet de vereffenaar immers het quasi-legaat verminderen om de schulden van de nalatenschap te betalen."

In de tweede plaats oordeelt de kantonrechter dat de vermindering van de uitkering uit de ORV in de gegeven omstandigheden niet onredelijk is:

“Niet in geschil is dat erflater niet uitdrukkelijk heeft verklaard dat met de begunstiging de verzorging van [de minderjarige zoon] was beoogd. De kantonrechter is voorts niet gebleken dat de uitkering vanuit de overlijdensrisicoverzekering noodzakelijk is voor de betaling van de kosten van studie en levensonderhoud van [de minderjarige zoon]. [de moeder] heeft niet, althans onvoldoende, gesteld dat zij onvoldoende middelen heeft om in het levensonderhoud van [de minderjarige zoon] te voorzien. [de moeder] heeft immers zelf een baan en had volgens de door haar overgelegde belastingaangifte een belastbaar inkomen in 2019 van € 30.692,-. Daarnaast ontvangt [de minderjarige zoon] blijkens de door [de moeder] overgelegde uitkeringsspecificatie van Nationale Nederlanden van juni 2020 ook maandelijks een nabestaandenpensioen ten bedrage van € 662,- bruto per 1 januari 2019 en heeft [de moeder] ter zitting verklaard dat zij een spaarrekening heeft voor [de minderjarige zoon]. Voorts is het de verwachting dat niet de gehele uitkering van [de minderjarige zoon] zal worden verminderd, maar dat er nog een bedrag voor hem overblijft wanneer de schulden voldaan zijn. Dat bedrag is afhankelijk van de prijs waarvoor de woning van erflater verkocht wordt. [de moeder] heeft onvoldoende onderbouwd dat dit samen met haar inkomen en het nabestaandenpensioen van [de minderjarige zoon] onvoldoende voor de betaling van de kosten van studie en levensonderhoud van [de minderjarige zoon]. Het is daarom niet onredelijk dat [de moeder] wordt verplicht om aan de vermindering mee te werken.”

Op basis hiervan geeft de kantonrechter aan de vereffenaar een aanwijzing ex art. 4:210 BW ter zake van de vereffening van de nalatenschap van erflater. De notaris kan met die aanwijzing duidelijkheid verschaffen aan de schuldeisers. De aanwijzing van de kantonrechter luidt:

“de aan [de minderjarige zoon] toekomende uitkering uit de overlijdensrisicoverzekering van erflater bij Interpolis is een quasi-legaat, dat voor vermindering door de vereffenaar in aanmerking komt. Dit betekent dat [notaris] ingevolge artikel 4:216 BW tot vermindering van dit quasi-legaat kan overgaan. [de moeder] is op grond van artikel 4:127 BW verplicht om mee te werken aan de vermindering van de uitkering, omdat deze niet onredelijk is.”

5. Quasi-legaat: omzetting van een natuurlijke verbintenis in een civiele

Als quasi-legaat wordt in art. 4:126 lid 2 onder c BW ten slotte aangemerkt:

“een omzetting van een natuurlijke verbintenis in een rechtens afdwingbare, voor zover deze de strekking heeft dat de verbintenis pas na het overlijden van de schuldenaar zal worden nagekomen, en deze verbintenis niet reeds tijdens diens leven is nagekomen”.

Een natuurlijke verbintenis is een verbintenis waaraan slechts de afdwingbaarheid ontbreekt (art. 6:3 lid 1 BW).²³ Bij overeenkomst tussen de schuldenaar en de schuldeiser kan een natuurlijke verbintenis omgezet worden in een rechtens afdwingbare (art. 6:5 BW). Indien van de in een civiele verbintenis omgezette natuurlijke verbintenis pas ná overlijden nakoming kan worden gevorderd, dan is sprake van een quasi-legaat. De rechten die uit de omzetting van een natuurlijke verbintenis in een civiele verbintenis ontstaan, worden achtergesteld bij die van onder meer de schuldeisers van de nalatenschap (art. 4:7 lid 1 onder a BW) en legitimarissen (art. 4:7 lid 1 onder g BW).

In één opzicht vallen de quasi-legaten ter voldoening aan een natuurlijke verbintenis een bijzondere behandeling ten deel. Deze quasi-legaten komen pas voor vermindering en inkorting in aanmerking ná andere makingen (vgl. art. 4:120 lid 3 BW voor vermindering (§ 8) en art. 4:87 lid 2 BW voor inkorting) (§ 9).

Vermindering van een quasi-legaat

Aan de Hoge Raad is de vraag voorgelegd of een vordering op de nalatenschap uit hoofde van huwelijkse voorwaarden moet worden aangemerkt als een quasi-legaat en derhalve voor vermindering in aanmerking komt. Wat was het geval?

Erflater was in 2010 met A gehuwd. Voordien heeft hij een langdurige affectieve relatie gehad met B. Bij de beëindiging van die relatie is een vaststellingsovereenkomst met B gesloten die onder meer inhoudt dat erflater het vruchtgebruik van een bedrag van € 1 miljoen schuldig zal erkennen aan B onder de opschortende voorwaarde dat zij nog in leven is ten tijde van het overlijden van erflater. In de vaststellingsovereenkomst is bovendien bepaald dat aan de vruchtgebruiker de bevoegdheid toekomt de aan het vruchtgebruik onderworpen goederen te verteren. Een contractueel overeengekomen vruchtgebruik'legaat' derhalve.

Erflater en A zijn voorafgaand aan hun huwelijk huwelijkse voorwaarden overeengekomen. Ten opzichte van zijn echtgenote A verbindt erflater zich tot het volgende:

"Uitkering

Mede ter nakoming van zijn natuurlijke verbintenis tot verzorging en onderhoud van [A] is [erflater] bij het einde van het huwelijk door overlijden en bij het einde van het huwelijk anders dan overlijden, verplicht uit te keren aan [A] een bedrag in contanten groot vijfhonderdduizend euro (€ 500.000), welk bedrag wordt vermeerderd met een eenhonderdduizend euro voor elk jaar dat zijn huwelijk met [A] voortduurt, met dien verstande dat de uitkering nimmer meer zal bedragen dan een miljoen euro (€ 1.000.000). Genoemd bedrag zal worden geïndexeerd op basis van het door het Centraal Bureau voor de Statistiek te publiceren ConsumentenPrijnsIndexcijfer (CPI), reeks alle huishoudens, met als basisjaar tweeduizend is honderd (2000 = 100). (...)."

Het beding in de huwelijkse voorwaarden ziet op afrekening met A bij overlijden van erflater, maar ook bij echtscheiding. In januari 2016 dient A een verzoek tot echtscheiding

²³ Deze verbintenis bestaat onder meer "wanneer iemand jegens een ander een dringende morele verplichting heeft van zodanige aard dat naleving daarvan, ofschoon rechtens niet afdwingbaar, naar maatschappelijke opvattingen als voldoening van een aan die ander toekomende prestatie moet worden aangemerkt" (art. 6:3 lid 2 onder b BW).

in. Erflater heeft in september 2016 bij testament de wettelijke verdeling van de nalatenschap uitgesloten (art. 4:13 lid 1 BW), A (met wie hij nog gehuwd was) onderfd en zijn zoon en B als erfgenamen aangewezen. Op 9 augustus 2017 is erflater overleden. B en de zoon hebben de nalatenschap beneficiair aanvaard. De zoon heeft een beroep op zijn legitieme portie gedaan. De nalatenschap is ontoereikend om alle aanspraken te voldoen. In de echtscheidingsprocedure wordt A in haar verzoek niet-ontvankelijk verklaard omdat erflater inmiddels was overleden.

A vordert een verklaring voor recht dat zij een vordering op de nalatenschap heeft van € 1.115.000 uit hoofde van de huwelijkse voorwaarden en dat deze vordering een schuld als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder a BW betreft. De zoon en B vorderen daarentegen dat voor recht wordt verklaard dat de vordering van A uit hoofde van de huwelijkse voorwaarden als een quasi-legaat in de zin van art. 4:7 lid 1 onder i BW moet worden gekwalificeerd. Die kwalificatie als quasi-legaat (of juist niet) zal bepalend zijn voor de rangorde van de schulden van de nalatenschap en voor de omvang van de legitieme portie.

Het procesverloop is wisselend geweest. De rechtbank wijst de vordering van A toe en de vordering van de zoon en B wordt afgewezen. Het gerechtshof Den Haag heeft in zijn arrest van 2 maart 2021, [ECLI:NL:GHDHA:2021:553](#), het vonnis van de rechtbank vernietigd en (i) voor recht verklaard dat de vordering van A een quasi-legaat is als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder i BW en (ii) dat die vordering moet worden voldaan met inachtneming van de rangorde van art. 4:7 lid 2 BW. Het hof heeft daartoe het volgende overwogen:

“De uitkering aan [A] uit hoofde van art. 6 van de huwelijkse voorwaarden valt binnen de omschrijving van het quasi-legaat van art. 4:126 lid 1 in verbinding met lid 2, onder c, BW. De schuld vloeit voort uit een door erflater erkende natuurlijke verbintenis die in de huwelijkse voorwaarden is omgezet in een rechtens afdwingbare, voor zowel de situatie dat het huwelijk door echtscheiding eindigt als de situatie dat het huwelijk door overlijden eindigt. Het huwelijk is geëindigd door het overlijden van erflater. Het is op deze grond dat [A] aanspraak maakt op de uitkering. Voor deze situatie geldt dat de verbintenis in de huwelijkse voorwaarden de strekking heeft eerst na het overlijden van erflater te worden nagekomen. Dat [A] eerder in het kader van de echtscheidingsprocedure aanspraak heeft gemaakt op de uitkering maakt dat niet anders: het huwelijk is niet door echtscheiding geëindigd en de verbintenis is dan ook niet hierop gegrond. De verbintenis is daarnaast ook niet reeds tijdens het leven van erflater nagekomen. De slotsom is dan ook dat de schuld moet worden aangemerkt als een quasi-legaat en als zodanig valt onder de schulden vermeld in art. 4:7 lid 1, onder i. BW.”

In het cassatieberoep wordt erover geklaagd dat het hof blijkt geeft van een onjuiste rechtsopvatting, aangezien – aldus A – slechts sprake kan zijn van een quasi-legaat als bedoeld in art. 4:126 lid 2 onder c BW indien de strekking is dat de verbintenis uitsluitend na het overlijden van de schuldenaar zal worden nagekomen. De Hoge Raad wijst de cassatieklacht af in zijn arrest van 30 september 2022, [ECLI:NL:HR:2022:1339](#):

“De woorden ‘voor zover’ in art. 4:126 lid 2, onder c, BW houden uitdrukkelijk rekening met de mogelijkheid dat uit een overeenkomst van omzetting zowel aanspraken op prestaties voortvloeien die pas na overlijden opeisbaar zijn, als aanspraken op prestaties die reeds bij leven opeisbaar zijn. Dit brengt mee dat de eerstgenoemde aanspraken als quasi-legaat kunnen worden aangemerkt, terwijl laatstgenoemde aanspraken buiten het

toepassingsbereik van art. 4:126 lid 2, onder c, BW vallen. De strekking van de omzetting behoeft dus niet ertoe te zijn beperkt dat de verbintenis pas na het overlijden van de schuldenaar zal worden nagekomen.

Het hof heeft overwogen dat de schuld aan [A] voortvloeit uit een door erflater erkende natuurlijke verbintenis, die in de huwelijkse voorwaarden is omgezet in een rechtens afdwingbare verbintenis voor zowel de situatie dat het huwelijk door echtscheiding eindigt als de situatie dat het huwelijk door het overlijden van erflater eindigt. Vervolgens heeft het hof geoordeeld dat voor de, zich voordoende, situatie dat het huwelijk door het overlijden van erflater is geëindigd, sprake is van een quasi-legaat omdat de verbintenis de strekking heeft eerst na het overlijden van erflater te worden nagekomen. Uit hetgeen hiervoor (...) is overwogen volgt dat het hof met dit laatste oordeel geen blijk heeft gegeven van een onjuiste rechtsopvatting."

6. Is een finaal verrekenbeding een quasi-legaat?

Om het belang van de vraag of een finaal verrekenbeding aangemerkt kan worden als een quasi-legaat te illustreren, wordt eerst een aantal voorbeelden gegeven. Soms zeggen gestileerde rekenvoorbeelden nu eenmaal meer dan vele alinea's tekst.

Koude uitsluiting

Stel dat A gehuwd is met B onder uitsluiting van elke huwelijksvermogensrechtelijke gemeenschap (koude uitsluiting). A en B hebben één kind K. In het testament van A is K onterfd. De nalatenschap van A ten tijde van zijn overlijden bedraagt 1.000. De legitimaire massa bedraagt in dat geval ook 1.000 (art. 4:65 BW). De legitieme portie van K bedraagt 250 ($1/2 \times 1/2 \times 1.000$) (art. 4:63 en art. 4:64 BW). Deze legitimaire vordering zal veelal eerst opeisbaar zijn bij het overlijden van langstlevende B (art. 4:82 BW).

Wettelijke gemeenschap van goederen

Stel nu dat A met B gehuwd is in de wettelijke (algehele of beperkte) gemeenschap van goederen. In dat geval bedraagt de legitimaire massa 500 en de legitieme portie van K 125 ($1/2 \times 1/2 \times 500$). Het huwelijksvermogensregime heeft de nalatenschap van A verkleind (die is gehalveerd). Daarvan ondervindt K wat betreft de omvang van zijn legitieme portie een nadeel.

Koude uitsluiting en een finaal verrekenbeding

Stel thans dat A en B in aanvulling op de koude uitsluiting een finaal verrekenbeding hebben afgesloten.²⁴ Zij spreken in huwelijkse voorwaarden met elkaar af dat bij overlijden afrekening plaatsvindt alsof zij in de wettelijke (algehele of beperkte) gemeenschap van goederen zijn gehuwd. Ná het overlijden van A ontstaat derhalve een verrekenvordering van B op A ter grootte van 500 (ervan uitgaande dat het vermogen van B nihil is).

De vraag is nu of de verrekenschuld van 500 in de nalatenschap van A een schuld is ex art. 4:7 lid 1 onder a BW (schuld van de erflater die niet met zijn dood tenietgaat) dan wel

²⁴ Zie daarvoor hoofdstuk 21 ('Relatievermogensrecht en erfrecht', § 8.4).

een schuld ex art. 4:7 lid 1 onder i BW (schulden uit giften en andere handelingen die ingevolge art. 4:126 BW worden aangemerkt als legaten). De gevolgen van de kwalificatie van de verrekenschuld verschillen aanmerkelijk. Te onderscheiden zijn de volgende situaties:

- is de schuld uit hoofde van het finaal verrekenbeding in de nalatenschap van A een gewone schuld als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder a BW, dan is de legitimaire massa gelijk aan het tweede voorbeeld: 500. De schuld uit hoofde van het verrekenbeding verkleint de nalatenschap van A (en halveert deze). De legitieme portie van K bedraagt 125.
- is de schuld uit hoofde van het finaal verrekenbeding in de nalatenschap van A daarentegen een quasi-legaat als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder i en art. 4:126 BW, dan geldt volgens de slotzin van art. 4:65 BW dat bij de berekening van de legitimaire massa *“giften waaruit schulden als bedoeld in artikel 7 lid 1 onder i zijn ontstaan”*, buiten beschouwing blijven. De schuld uit hoofde van het finaal verrekenbeding komt bij deze kwalificatie als quasi-legaat derhalve *niet* in aftrek op de legitimaire massa, zodat de legitimaire massa gelijk is aan het eerste voorbeeld. De legitimaire massa bedraagt 1.000 en de legitieme portie van K 250.

Ik wijs erop dat in de literatuur over deze kwestie verdeeldheid bestaat. Bij vonnis van de rechtbank Gelderland van 3 november 2021, [ECLI:NL:RBGEL:2021:5835](https://www.eclii.nl/uitspraken/ECLI:NL:RBGEL:2021:5835), is geoordeeld dat een finaal verrekenbeding bij overlijden een quasi-legaat is (art. 4:126 lid 2 onder a BW). De feiten van deze zaak waren als volgt.

Vader is in 2020 overleden. In 2019 is hij een geregistreerd partnerschap aangegaan met P. In hun partnerschapsvoorwaarden zijn zij uitsluitend voor het geval van overlijden een finaal verrekenbeding overeengekomen; zij rekenen bij overlijden met elkaar af alsof de partners in de wettelijke algehele gemeenschap van goederen waren gehuwd. Vader heeft zijn twee kinderen onderfd. Hij heeft P tot zijn enig erfgenaam en executeur benoemd. De twee onderfde kinderen beroepen zich op hun legitieme portie. P heeft de nalatenschap beneficiair aanvaard, evenals haar benoeming tot executeur. In haar hoedanigheid van executeur heeft P de zogeheten ‘ruimschootsverklaring’ afgelegd, zodat de nalatenschap - ondanks de beneficiaire aanvaarding - niet vereffend behoeft te worden en de executele niet is geëindigd (vgl. art. 4:202 lid 1 onder a BW).

De rechtbank haalt in haar vonnis eerst uitvoerig de wetsgeschiedenis aan van art. 4:126 BW in de verschillende fasen van de totstandkomingsgeschiedenis van Boek 4 BW. Op basis daarvan oordeelt de rechtbank dat art. 4:126 lid 2 onder a BW (*“een beding dat een goed van een der partijen onder opschortende voorwaarde of onder opschortende tijdsbepaling zonder redelijke tegenprestatie op een ander overgaat of kan overgaan, voor zover het beding wordt toegepast in geval van overlijden van degene aan wie het goed toebehoort; wederkerigheid van het beding geldt niet als tegenprestatie”*) niet alleen ziet op het overgaan van goederen, maar ook op schulden die uit een overeenkomst ontstaan. Dat oordeel wordt ingegeven door de bedoeling van de wetgever zoals die blijkt uit de wetsgeschiedenis om met art. 4:126 BW schuldeisers, waaronder legitimarissen, te beschermen. Deze schuldeisers duiken na het overlijden van erflater opeens in de nalatenschap op als een ‘duiveltje uit een doosje’. Die schuldeisers uit hoofde van contractueel erfrecht behoren - evenals legatarissen - achteraan in de rij te staan (postconcurrente schuldeisers (§ 1)), en die behoren niet te concurreren met gewone

schuldeisers van de nalatenschap. De overwegingen van de rechtbank luiden voluit weergegeven als volgt:

“Een alsof-verrekenbeding is uitdrukkelijk niet het aangaan van een goederengemeenschap maar bij overlijden wordt slechts de fictie gecreëerd alsof deze bestaat en bestaat de contractuele plicht tot verrekening. Een huwelijksgoederengemeenschap aangaan kort voor overlijden is anders. Onder oud recht is hierover al geoordeeld door de Hoge Raad waarbij hij heeft beslist dat hier geen sprake is van een schenking, zodat huwelijksvermogensrechtelijke verkrijgingen – in dat geval – geen deel uitmaken van de legitimaire massa (zie HR 17 maart 1971, BNB 1971, 94 (Schuttevâer). Het aangaan van een huwelijksgoederengemeenschap is daarom geen gift. Dit is een andere casuspositie dan de huidige waarbij tijdens leven geen gemeenschap van goederen is ontstaan tussen erflater en zijn geregistreerd partner. In deze zaak is een beding overeengekomen tussen erflater en [partner] waarbij zij – als langstlevende en minst vermogende – een vordering krijgt op de nalatenschap van erflater. Een vordering die niet teniet gaat door het overlijden maar juist daardoor ontstaat. Hierbij is van belang dat [partner] heeft aangegeven dat erflater en zij goed hebben nagedacht over de partnerschapsvoorwaarden. Erflater had meerdere relaties gehad en had hiervan geleerd, aldus de raadvrouw van [partner]. Dit heeft ertoe geleid dat in de partnerschapsvoorwaarden dus (slechts) sprake is van toepassing van enig verrekenbeding als de partners ten tijde van het overlijden van één van hen nog een affectieve relatie hebben. Dit is een heel ander uitgangspunt dan een huwelijksgoederengemeenschap of het opnemen van een tussentijds verrekenbeding en brengt voor de partners bij leven de zekerheid dat hun vermogens niet verrekend hoeven te worden. Niettemin is het niet aangaan van een huwelijksgoederengemeenschap of een tussentijds verrekenbeding een bewuste keuze, zoals ook toegelicht door [partner] en door [toegevoegd notaris] in zijn brief. Volgens [partner] is het alsof-verrekenbeding in de partnerschapsvoorwaarden opgenomen om te zorgen dat zij en erflater elkaar bij overlijden verzorgd zouden achterlaten. Dit lijkt haaks te staan op de ingenomen stelling dat [partner] voldoende eigen middelen had. Bovendien blijkt uit de verklaring van [toegevoegd notaris] ook dat het beding is ingevoerd om de legitieme porties zo klein mogelijk te houden. Het beding diende, zo stelt de rechtbank vast, in ieder geval een dubbel doel. De bedoeling van partijen is evenwel niet van belang voor de vraag of sprake is van een quasi-legaat in de zin van artikel 4:126 BW.

Een verrekenbeding is geen verblijvings- of overnemingsbeding. Uit de hierboven geciteerde toelichtingen op de wet (...) volgt dat de wetgever bedoeld heeft om verblijvings- en overnemingsbedingen in samenlevingsovereenkomsten onder het artikel te laten vallen en daarbij heeft aangetekend dat de regeling de bescherming van de schuldeisers beoogt. Onder deze schuldeisers zijn ook de legitiemissen. De verblijvings- en overnemingsbedingen vervullen een rol van quasi-erfrecht (...). Er is in zekere zin sprake van “een legaat” indien er geen redelijke tegenprestatie tegenover staat. Nu het verrekenbeding geen verblijvings- of overnemingsbeding is, is het van belang te duiden wat het verrekenbeding inhoudt. Naar oordeel van de rechtbank is het een verplichting die leidt tot een voorwaardelijk vorderingsrecht dat de partners over en weer toekennen. De verplichting tot verrekening en de uitvoering daarvan leidt namelijk onder onbepaalde maar zekere tijdsvoorwaarde – de dood van één der partijen – en voorts voorwaardelijk op de hoogte van het eigen vermogen tot een vordering van de één op de ander, waarbij de minst vermogende de aanspraak verkrijgt. Men gaat hiermee derhalve een beding aan waarbij

men een voorwaardelijk vorderingsrecht verstrekt bij dode. Indien men dit afzet tegen de wettelijke definitie van "legaat" zoals in artikel 4:117 lid 1 BW, - een uiterste wilsbeschikking waarin de erflater aan een of meer personen een vorderingsrecht toekent, - dan brengt dit met zich dat het alsof-verrekenbeding voor erfrechtelijke toepassing moet worden beschouwd als een alsof-legaat. De rechtbank stelt hier eveneens vast dat door de contractuele aard van het beding geen sprake is van een gift, zodat artikel 4:126 lid 1 BW toepassing mist.

De rechtbank is in het licht van bovenstaande van oordeel dat deze vordering die [partner] heeft door toepassing van het alsof-verrekenbeding moet worden aangemerkt als quasi-legaat in de zin van artikel 4:126 lid 2 onder a. Hierbij komt dat artikel 4:126 lid 2 onder a een vijftal elementen noodzakelijk stelt voor haar toepassing. Dit zijn: i) er moet sprake zijn van een beding, ii) waarbij een goed overgaat of kan gaan, iii) onder opschortende voorwaarde of tijdsbepaling en iv) toepassing bij overlijden van degene aan wie het goed toebehoort en v) zonder redelijke tegenprestatie. Ter zitting is besproken en vastgesteld dat het alsof-verrekenbeding aan vier van bovengenoemde elementen voldoet; het is een beding: een overeenkomst tussen [partner] en erflater, onder opschortende voorwaarde van overlijden, dat wordt toegepast bij overlijden van degene aan wie het goed behoort en er is geen redelijke tegenprestatie. Partijen zijn niet in confesso of er een goed overgaat of kan gaan. Hierbij heeft [partner] aangevoerd dat er slechts een schuld ontstaat in de nalatenschap van erflater. Met [eisers] is de rechtbank van oordeel dat dit element niet alleen ziet op het overgaan van goederen (alle zaken en alle vermogensrechten in de zin van artikel 3:1 BW) maar ook op schulden die ontstaan. Dit oordeel is ingegeven door de bedoeling van de wetgever bij artikel 4:126 BW, zoals hierboven reeds toegelicht. In de in r.o. 4.5 - 4.7 geciteerde passage uit de Memorie van Toelichting volgt dat de regeling bescherming dient te bieden aan schuldeisers, legitimarissen en somgerechtigden wier vorderingen de wet laat voorgaan boven die welke bij uiterste wil in de vorm van legaat kunnen ontstaan. In deze beschermingsgedachte ligt besloten dat niet alleen het daadwerkelijk verlaten van het vermogen van erflater van goederen onder vigeur van 4:126 BW valt maar ook het ontstaan van schulden in die nalatenschap door toepassing van een beding dat voor het overige voldoet aan de hierboven genoemde vereisten. De door toepassing van het beding gevormde "extra" schuld benadeelt immers genoemde schuldeisers. Voornoemde interpretatie strookt overigens ook met de ter zitting besproken spiegelbeeldige situatie waarin niet [partner] maar erflater de minst vermogende zou zijn geweest. In dat geval was er een vordering ontstaan in de nalatenschap van erflater op [partner]. Met de beschermingsgedachte in het achterhoofd is geen sprake van benadeling van schuldeisers van de nalatenschap. In de visie van [partner] ontstaat door toepassing van het alsof-verrekenbeding óf een schuld in de zin van artikel 4:7 lid 1 onder a (die niet door de dood teniet gaat) óf een actief indien zich de spiegelbeeldige situatie voordoet. Aan toepassing van deze redenering staat dan de schuldeisersbescherming die artikel 4:126 BW beoogt in de weg."

De rechtbank geeft ruim baan aan de strekking van de wettelijke regeling van quasi-legaten, te weten het nastreven van een zuivere rangorde tussen de verschillende schuldeisers van de nalatenschap. Die strekking heeft de rechtbank ertoe gebracht ruimhartig te zijn bij de uitleg van het vereiste van art. 4:126 lid 2 onder a BW dat een goed overgaat of kan overgaan, ten gevolge waarvan huwelijksvermogensrechtelijke quasi-

legaten die leiden tot het ontstaan van een 'extra' schuld in de nalatenschap mede onder het bereik van art. 4:126 BW gevat kunnen worden.

Het beroep van P op de door de erflater beoogde bescherming van de langstlevende staat niet in de weg aan de kwalificatie van het alsof-verrekenbeding als quasi-legaat. De verzorgingsgedachte ten faveure van de langstlevende komt tot uitdrukking in het finaal verrekenbeding en het testament. Beide zijn geldig. Toepassing van art. 4:126 BW leidt er slechts toe dat de verrekenvordering die ontstaat, niet meetelt bij het vaststellen van de omvang van de legitieme porties, maar resulteert er niet in dat de verrekenvordering op grond van het finaal verrekenbeding niet ontstaat en daarmee de verzorgingsgedachte doorkruist. Wel beperkt zij mogelijk betaling daarvan. Dit is echter het gevolg van de bewuste keuze om geen huwelijksgoederengemeenschap aan te gaan of een periodiek verrekenbeding toe te passen, maar slechts een alsof-verrekenbeding bij dode.

P had nog vergeefs een beroep gedaan op art. 4:68 BW, een onderdeel van de wettelijke regeling van de legitieme. De rechtbank overweegt:

“Het beroep van [partner] op artikel 4:68 BW wordt gepasseerd. Dit artikel bepaalt dat giften van erflater aan zijn echtgenoot buiten beschouwing worden gelaten voor zover zich, ten gevolge van een gemeenschap van goederen waarin erflater en de echtgenoot ten tijde van de gift waren gehuwd of ten gevolge van een tussen hen op dat tijdstip geldend verrekenbeding, geen verrijking ten koste van het vermogen van de gever heeft voorgedaan. Dit artikel mist toepassing nu er geen sprake is van een gift maar van nakoming van een contractueel beding. Bovendien ziet het op giften die zijn gedaan tijdens het bestaan van een huwelijksgoederenvermogen of onder vigeur van een tussen de partners geldend verrekenbeding. Hiervan is in onderhavige zaak geen sprake. Er is slechts het alsof-verrekenbeding bij dode.”

7. Niet-opeisbaarheidsclausule

De erflater kan bij uiterste wilsbeschikking bepalen dat de geldvordering van de legitimaris uit hoofde van de legitieme portie met betrekking tot het quasi-legaat pas opeisbaar is na het overlijden van de langstlevende (een echtgenoot, geregistreerd partner of degene met wie hij ongehuwd samenwoont als bedoeld in art. 4:82 BW²⁵) (art. 4:129 BW). Deze bepaling maakt het aldus mogelijk dat degene die een quasi-legaat maakt, de begunstigde daarvan (in het geval deze althans de langstlevende echtgenoot of partner is) bij uiterste wilsbeschikking vrijwaart van opeisbare aanspraken van de legitimaris. Het belang hiervan zal met name spelen bij het verblijvingsbeding van art. 4:126 lid 2 onder a BW.

Opvallend is dat in art. 4:129 BW een verwijzing naar art. 4:83 BW ontbreekt. Art. 4:83 BW maakt het mogelijk de opeisbaarheid af te laten hangen van andere omstandigheden dan die genoemd in art. 4:82 BW (overlijden van de langstlevende).

²⁵ Ook de andere levensgezel kan beschermd worden tegen de aanspraken van legitimarissen. De voorwaarden zijn volgens art. 4:82 tweede zin BW: (i) het voeren van een gemeenschappelijke huishouding met de erflater én (ii) een notarieel verleden samenlevingsovereenkomst.

8. Vermindering van quasi-legaten

Schulden uit hoofde van een legaat zijn schulden van de nalatenschap (art. 4:7 lid 1 onder h BW). Deze schulden zullen pas ten laste van de nalatenschap voldaan worden indien en nadat alle andere schulden van de nalatenschap ten volle zijn voldaan (art. 4:120 lid 1 BW). De legatarissen zijn *postconcurrente schuldeisers* (§ 1).

Op grond van de wettelijke regeling van de quasi-legaten delen de quasi-legatarissen op dit punt - de plaats in de rij van schuldeisers van de nalatenschap - hetzelfde lot als de legatarissen (art. 4:7 lid 1 onder i BW). Ook de quasi-legatarissen staan achteraan in de rij van schuldeisers, zij aan zij met de legatarissen (maar daarbij geldt wel een bepaalde volgorde voor de vermindering van legaten en quasi-legaten).

Vermindering

De gelijkstelling van quasi-legaten met legaten ziet mede op de *vermindering* van art. 4:120 BW (art. 4:126 BW). De quasi-legaten komen net als de schulden uit legaten op de voet van art. 4:120 lid 3 BW voor vermindering in aanmerking. In art. 4:127 BW wordt een regeling gegeven van vermindering van een bijzonder quasi-legaat, te weten de begunstiging bij een sommenverzekering (§ 4).

Opmerking verdient dat het begrip 'vermindering' suggereert dat het vorderingsrecht verkleind wordt. Dat is niet juist. Ten laste van de nalatenschap kan door de (quasi-)legataris slechts beperkt verhaal worden genomen. De regeling van vermindering voorkomt dat de schuldeisers uit een (quasi-)legaat zich onbeperkt kunnen verhalen op de goederen van de nalatenschap, indien de omvang van de nalatenschap ontoereikend is om hieruit alle andere schuldeisers van de nalatenschap te voldoen. Het vorderingsrecht uit hoofde van het (quasi-)legaat blijft na vermindering wel degelijk in volle omvang bestaan. Op grond van art. 4:120 lid 5 BW kan de (quasi-)legataris, ondanks de vermindering van het (quasi-)legaat, de zuiver aanvaard hebbende erfgenamen voor het geheel op voldoening van het (quasi-) legaat aanspreken.

Vermindering naar evenredigheid

Is de nalatenschap niet toereikend om de schulden uit legaten en quasi-legaten ten volle te voldoen, dan worden zij verminderd (art. 4:120 lid 2 BW). Deze vermindering geschiedt naar evenredigheid, tenzij uit de uiterste wilsbeschikking een andere wijze van vermindering voortvloeit (art. 4:120 lid 3 BW). Hierdoor ontvangt iedere (quasi-)legataris in beginsel verhoudingsgewijs evenveel minder.

Verminderingsvolgorde

Uitgangspunt voor de verminderingsvolgorde is art. 4:126 lid 1 BW, waarvan de tweede zin bepaalt:

"In afwijking van de artikel 87 lid 2 en 120 lid 3 komt de schenking of andere gift, indien daarbij niet anders is bepaald, als laatste voor inkorting en vermindering in aanmerking."

Deze bepaling is “*van overeenkomstige toepassing*” op de drie andere quasi-legaten van art. 4:126 lid 2 BW.

Is niet anders bepaald in het quasi-legaat, dan zullen de legaten eerst worden verminderd en vervolgens pas de quasi-legaten. Die volgorde is verklaarbaar, aangezien bij de quasi-legaten sprake is van een tijdens leven van de erflater bestaande rechtsverhouding.

De tweede zin van art. 4:126 lid 1 BW leert ons dat in het quasi-legaat anders bepaald kan worden. Bepaald kan bijvoorbeeld worden dat de quasi-legaten eerder verminderd worden dan de bij testament gemaakte of nog te maken legaten. Dat geldt evenwel niet als het quasi-legaat tot aan het overlijden van de schenker of de geveer van het quasi-legaat kan worden herroepen (art. 4:126 lid 1 derde zin BW).

Vermindering van een sommenverzekering

Art. 4:127 BW bepaalt dat de vermindering van een begunstiging bij een sommenverzekering – en dat is een quasi-legaat, voor zover de uitkering die door het overlijden van de verzekeringnemer verschuldigd wordt als gift geldt (§ 4) – tot gevolg heeft dat de begunstigde verplicht is tot vergoeding van de waarde van het in mindering komende gedeelte aan de gezamenlijke erfgenamen (dan wel aan de langstlevende bij de wettelijke verdeling van de nalatenschap), voor zover dit niet, alle omstandigheden in aanmerking genomen, onredelijk is. Een dergelijke begunstiging uit een sommenverzekering kan slechts worden verminderd binnen drie jaar nadat de begunstigde de prestatie heeft ontvangen.

Art. 4:126 lid 1 BW bepaalt dat een quasi-legaat voor de toepassing van hetgeen in art. 4:120 BW is bepaald betreffende vermindering, wordt aangemerkt als een legaat ten laste van de gezamenlijke erfgenamen. In art. 4:120 lid 4 BW lezen we dat “*vermindering geschiedt door een verklaring aan de legataris door de met het legaat belaste erfgenamen*”. Hieruit volgt dat de vermindering van een begunstiging bij een sommenverzekering dient te geschieden door een verklaring van de gezamenlijke erfgenamen. Bij een sommenverzekering zijn de gezamenlijke erfgenamen in het geheel niet belast met de uitvoering van een quasi-legaat, want dat is immers de verzekeraar. Op grond van art. 4:126 lid 1 BW wordt het legaat wel geacht ten laste te komen van de gezamenlijke erfgenamen.

Bij de vermindering van een quasi-legaat bestaande in de begunstiging bij een sommenverzekering ligt de tussenkomst van de erfgenamen (of namens hen een executeur of een vereffenaar) wel voor de hand. De vermindering leidt namelijk niet tot een verkleining van de vordering die op de nalatenschap kan worden verhaald, maar tot het ontstaan van een vordering van de gezamenlijke erfgenamen jegens de begunstigde (art. 4:127 BW). Het is in zijn algemeenheid wenselijk dat van het ontstaan van deze vordering blijkt uit een verklaring, omdat anders de begunstigde bij een sommenverzekering mogelijk niet weet van het bestaan van een vordering waarvan hij debiteur is.

Een voldoende stimulans zal er zijn om tot vermindering van een quasi-legaat over te gaan vanwege de dreigende aansprakelijkheid in het eigen vermogen van de vereffenaar dan wel de erfgenaam (hetzij wegens tekortschieten in de vervulling van de taak van vereffenaar, hetzij op grond van art. 4:184 lid 2 onder b, c en d BW).

9. Inkorting van quasi-legaten

De gelijkstelling van quasi-legaten met legaten ziet mede op de *inkorting* door een legitimaris (art. 4:126 BW).²⁶ De quasi-legaten komen net als makingen (erfstellingen en legaten) op de voet van art. 4:87 lid 2 BW voor inkorting in aanmerking. Met de inkorting van (quasi-)legaten wordt de legitimaire vordering van een legitimaris ten laste van de makingen gebracht. Hierdoor gaat de vordering van de (quasi-)legataris tot het beloop van de inkorting teniet.

Inkortingsvolgorde

Volgens de hoofdregel komen de makingen *“gelijkelijk naar evenredigheid van hun waarde”* voor inkorting in aanmerking (art. 4:87 lid 2 BW). Deze hoofdregel geldt *“tenzij uit de uiterste wil iets anders voortvloeit”*.

Ook zonder de wettelijke regeling van de quasi-legaten zouden giften al voor inkorting in aanmerking komen (art. 4:89 BW). Nu de gift ter zake des doods als een quasi-legaat wordt aangemerkt, komt deze eerder voor inkorting in aanmerking. Het quasi-legaat wordt immers voor de toepassing van hetgeen in Boek 4 BW is bepaald betreffende inkorting aangemerkt als een legaat ten laste van de gezamenlijke erfgenamen (vgl. art. 4:87 lid 2 BW).

Is niet anders bepaald in het quasi-legaat, dan zullen de legaten eerst worden ingekort en vervolgens pas de quasi-legaten. Die volgorde is verklaarbaar, aangezien bij de quasi-legaten sprake is van een tijdens leven van de erflater bestaande rechtsverhouding.

De tweede zin van art. 4:126 lid 1 BW leert ons dat in het quasi-legaat anders bepaald kan worden over de inkortingsvolgorde. Bepaald kan bijvoorbeeld worden dat de quasi-legaten eerder ingekort worden dan de bij testament gemaakte of nog te maken legaten. Dat geldt evenwel niet als het quasi-legaat tot aan het overlijden van de schenker of de gever van het quasi-legaat kan worden herroepen (art. 4:126 lid 1 derde zin BW).

Inkorting van een sommenverzekering

Art. 4:127 BW bepaalt dat de inkorting van een begunstiging bij een sommenverzekering - en dat is een quasi-legaat, voor zover de uitkering die door het overlijden van de verzekeringnemer verschuldigd wordt als gift geldt (§ 4) - tot gevolg heeft dat de begunstigde verplicht is tot vergoeding van de waarde van het ingekorte gedeelte aan de gezamenlijke erfgenamen (dan wel aan de langstlevende bij de wettelijke verdeling van de nalatenschap), voor zover dit niet, alle omstandigheden in aanmerking genomen, onredelijk is. Een dergelijke begunstiging kan slechts worden ingekort binnen drie jaar nadat de begunstigde de prestatie heeft ontvangen.

²⁶ Let wel: de inkorting geschiedt niet - zoals nog onder het oude erfrecht het geval was - door een legitimaris. De legitimaris verkrijgt door een beroep te doen op de legitieme portie een vordering op de erfgenamen (dan wel op de langstlevende bij de wettelijke verdeling) (art. 4:79 en art. 4:80 BW). Het is dan vervolgens aan de erfgenamen om de fondsen voor voldoening van de legitimaire vordering te organiseren door middel van inkorting.

Impact van quasi-legaten op de regeling van de legitieme

In art. 4:65 eerste zin BW wordt bepaald dat de legitieme porties worden berekend over de waarde van de goederen van de nalatenschap, welke waarde wordt vermeerderd met de bij deze berekening in aanmerking te nemen giften en verminderd met de schulden, vermeld in art. 4:7 lid 1 onder a t/m c en f BW. In de slotzin van art. 4:65 BW wordt bepaald dat giften waaruit schulden ontstaan als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder i BW buiten beschouwing blijven voor de bepaling van de legitimaire massa. Met een voorbeeld kan de impact van de quasi-legaten op de regeling van de legitieme portie verduidelijkt worden.

Voorbeeld

Stel dat de nalatenschap van X bestaat uit € 50.000 aan tegoeden op bank- en effectenrekeningen en een woning met een waarde van € 600.000. In de samenlevingsovereenkomst van X met Y komt een verblijvingsbeding voor. Bij overlijden van X of Y verblijft de woning om niet bij de ander. Kind A is enig erfgenaam van X.

Wat is de erfrechtelijke positie van kind A? Kind A erft in dit geval uit de nalatenschap van X niet meer dan € 50.000, omdat de woning als gevolg van het verblijvingsbeding om niet toekomt aan Y. Wat is de legitieme portie van kind A? De nalatenschap bestaat uit tegoeden van € 50.000, de helft van de woning van € 300.000 en een leveringsverplichting van € 300.000 aan Y uit hoofde van het verblijvingsbeding (en dat is een schuld ex art. 4:7 lid 1 onder i BW). Art. 4:65 eerste zin BW bepaalt nu dat met deze schuld uit hoofde van de leveringsverplichting uit het verblijvingsbeding zonder redelijke tegenprestatie (en dat is een schuld ex art. 4:7 lid 1 onder i BW) geen rekening wordt gehouden ter berekening van de legitimaire massa. De legitieme portie van kind A bedraagt derhalve $1/2 \times 1 = 1/2$ van € 350.000 = € 175.000. Kind A kan derhalve in beginsel²⁷ € 125.000 (€ 175.000 - € 50.000) aanvullend inkorten bij quasi-legataris Y.

De slotzin van art. 4:65 BW kan met het volgende voorbeeld verduidelijkt worden. Om de legitimaire massa te bepalen bij een schenking ter zake des doods van een auto is nog een correctie nodig. Het geschonken goed bevindt zich in de nalatenschap. Vanwege de schenking vindt de bijtelling bij de legitimaire massa plaats. De leveringsverplichting uit hoofde van de schenking - een art. 4:7 lid 1 onder i-schuld - wordt geëlimineerd (art. 4:65 eerste zin BW). Dan resteert nog een dubbeltelling: de auto én de schenking van dezelfde auto. De slotzin van art. 4:65 BW voorkomt die dubbeltelling.

Art. 4:69 lid 2 BW bepaalt ten slotte nog dat de giften die als quasi-legaten zijn te kwalificeren en die vallen onder de omschrijving van art. 4:69 lid 1 BW²⁸ voor de toepassing van de regels over de legitieme portie in aanmerking worden genomen. Deze quasi-legaten tellen mee als gift voor de wettelijke regeling van de legitieme portie en zijn voor inkorting vatbaar ten behoeve van legitimarissen.

²⁷ In beginsel, omdat de niet-opeisbaarheidsclausule van art. 4:129 j° art. 4:82 BW daaraan in de weg kan staan (§ 7).

²⁸ Het gaat dan onder meer om "giften aan personen ten aanzien van wie de erflater moreel verplicht was bij te dragen in hun onderhoud tijdens zijn leven of na zijn dood, voor zover zij als uitvloeisel van die verplichting zijn aan te merken en in overeenstemming waren met het inkomen en het vermogen van de erflater" (art. 4:69 lid 1 onder a BW).

10. Gelijkstelling met legaten op andere terreinen

In art. 4:128 BW wordt bepaald dat hetgeen in Boek 4 BW bepaald is ten aanzien van legaten op sommige punten van overeenkomstige toepassing is op quasi-legaten. Die gelijkstelling zien we op het terrein van: (i) de andere wettelijke rechten en (ii) de vereffening van de nalatenschap. Het toepassingsbereik van de wettelijke regeling van de quasi-legaten reikt daarmee verder dan de in art. 4:126 BW genoemde erfrechtelijke leerstukken van 'vermindering' en 'inkorting'.

De quasi-legataris en de andere wettelijke rechten

De verzorgingsvruchtgebruiken van art. 4:29 BW (woning en inboedel) en art. 4:30 BW (andere goederen van de nalatenschap) ten behoeve van de echtgenoot van de erflater kunnen zich ook uitstrekken tot goederen die legatarissen uit de nalatenschap hebben verkregen. Zie daarvoor art. 4:29 lid 3 en art. 4:30 lid 3 BW. Art. 4:128 eerste zin BW verklaart deze regels van overeenkomstige toepassing op degenen die zijn bevoordeeld door een quasi-legaat.

Dat die regels "van overeenkomstige toepassing" zijn, houdt concreet in dat de quasi-legatarissen, zo nodig, verplicht zijn mee te werken aan de vestiging van een recht van vruchtgebruik op de woning en de inboedel (art. 4:29 BW) of op andere goederen van de nalatenschap (art. 4:30 BW). Ziet de verkrijging door de quasi-legataris op de woning of de inboedel dan zijn de quasi-legatarissen beschikkingsonbevoegd, zolang de echtgenoot een beroep op het verzorgingsvruchtgebruik van art. 4:29 BW toekomt.

Betreft het verzorgingsvruchtgebruik andere goederen van de nalatenschap, dan komen deze slechts voor bezwaring met een recht van vruchtgebruik in aanmerking indien de overige goederen van de nalatenschap onvoldoende zijn voor de verzorging van de echtgenoot (art. 4:128 tweede zin en art. 4:30 lid 5 BW). Is het quasi-legaat te beschouwen als nakoming van een natuurlijke verbintenis, dan komen deze pas na de andere makingen voor bezwaring met een recht van vruchtgebruik in aanmerking (eveneens art. 4:128 tweede zin en art. 4:30 lid 5 BW). Nakoming van een natuurlijke verbintenis kan aan de orde zijn in de gevallen als bedoeld in art. 4:126 lid 2 onder b BW (sommenverzekering) en art. 4:126 lid 2 onder c BW (omzetting van een natuurlijke verbintenis in een civiele).

Is de bevoordeling van een quasi-legataris eenmaal 'belast' met een verzorgingsvruchtgebruik ten behoeve van de verzorging van de echtgenoot van de erflater of kan deze bevoordeling daarmee worden belast, dan kan de quasi-legataris gebruik maken van de bevoegdheden van art. 4:33 BW om bijvoorbeeld het recht van vruchtgebruik te beëindigen dan wel de verplichting tot medewerking aan de vestiging van een recht van vruchtgebruik op te heffen.²⁹

De quasi-legataris en de vereffening van de nalatenschap

Heeft bij de afwikkeling van de nalatenschap eenmaal voldoening van legaten plaatsgehad en blijven schuldeisers van de nalatenschap als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder a t/m g BW geheel of ten dele onvoldaan, dan is *terugvordering* van wat aan de legatarissen is uitgekeerd in bepaalde gevallen mogelijk. Een door de rechtbank benoemde vereffenaar is op grond van art. 4:216 j° art. 4:120 lid 4 BW bevoegd om in het kader van de vereffening

²⁹ Zie hiervoor hoofdstuk 4 ('Over dwingend nooderrecht: de andere wettelijke rechten', § 5).

van de nalatenschap hetgeen uit de nalatenschap is uitgekeerd aan een legataris, binnen drie jaar daarna terug te vorderen. Art. 4:220 lid 3 j° art. 4:120 lid 4 BW biedt nalatenschapsschuldeisers die pas na afloop van de wettelijke vereffeningsprocedure (en dat is na het verbindend worden van de uitdelingslijst) opkomen een bijzondere voorziening. Zij hebben tot drie jaar na het verbindend worden van de uitdelingslijst een recht van verhaal tegen legatarissen die op grond van de uitdelingslijst een uitkering hebben ontvangen.

Art. 4:128 derde zin BW verklaart deze regeling van overeenkomstige toepassing op de quasi-legaten van art. 4:126 lid 1 en lid 2 onder c BW. Terugvordering ten aanzien van een verkrijging op grond van een sommenverzekering (als bedoeld in art. 4:126 lid 2 onder b BW) is alleen mogelijk *“voor zover dit niet, alle omstandigheden in aanmerking genomen, onredelijk is”*.

Opvallend is dat art. 4:128 derde zin BW niet voorziet in terugvordering ten aanzien van de quasi-legaten van art. 4:126 lid 2 onder a BW (verblijvingsbeding). Ook is opvallend dat in art. 4:216 BW en art. 4:220 BW niet wordt voorgeschreven dat de terugvordering van uitgekeerde legaten naar evenredigheid van de omvang van de uitgekeerde legaten dient te geschieden (vgl. § 8).